

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Для того, щоб оцінити використання кредиту, необхідно визначити, що ж таке ефективність кредитних вкладень і яким чином її можна виміряти.

Питання, пов'язані з ефективністю стосовно до кредитних вкладень в цілому і за окремими видами позик широко дискутуються в економічній літературі.

Суть економічної ефективності проявляється в критеріях, які реалізуються через визначені показники. На думку Д.В.Фокіна "ефективність кредитування характеризується, з одного боку, своєчасним погашенням кредитної заборгованості без застосування таких заходів, як реалізація прийнятих під заставу цінностей, а з іншого - прибутковістю кредитних операцій". Інші економісти висловлюють думку, що якість банківських кредитів можна охарактеризувати з позиції принципів кредитування, і в ролі ефективності пропонується використовувати дотримання принципів кредитування. Так, Г.Р.Коробова вважає, що "через реалізацію принципів кредитування можна судити про результативність використання кредиту. Звідси - доходи банків в умовах їх роботи на госпрозрахункових засадах повинні бути пов'язані з досягненням принципів кредитування".

Для розвитку цієї думки наводиться і більш поглиблена характеристика того, що ефективність кредитування характеризується, з одного боку, своєчасним погашенням позикової заборгованості без застосування таких заходів, як реалізація банком прийнятих під заставу цінностей, а з іншого - прибутковістю кредитних операцій.

А.В. Калина, А.А. Кощєєв, підкреслюючи важливість показників ефективності, відмічають, що західний банківський менеджмент постійно зважує свої рішення, враховуючи показники ефективності, які визначають мету і спрямованість управлінських рішень. При цьому ставиться вимога, щоб конкретні підрозділи комерційного банку працювали, як єдина команда на єдиний результат.

Як наслідок відсутності єдиного підходу до визначення ефективності кредитної діяльності комерційного банку, в сучасній вітчизняній та й в зарубіжній літературі немає узагальнюючого показника оцінки доходності кредитних операцій. На практиці банки самі визначають підходи і критерії щодо оцінки власної діяльності. Для дослідження ефективності кредитної діяльності нами розроблено ряд показників.

Усі процеси аналізу та оприлюднення його результатів зводяться до заходів мінімізації ризиків. У нашому випадку шляхом мінімізації процентного ризику є узгоджена процентна політика за кредитними і депозитними операціями. Динаміка процентних ставок як за активними, так і за пасивними операціями - пряме свідчення і доказ процентної політики, яка проводиться у даному банку. Першим показником, який характеризує цю політику, є чистий спред. Це різниця між процентними ставками, отриманими і сплаченими банку:

$$\text{Чистий спред} = (\text{Проценти отримані} / \text{Позики} \times 100\%) - (\text{Проценти сплачені} / \text{Підпроцентні пасиви} \times 100\%)$$

Цей показник визначає необхідну мінімальну різницю між ставками за активними і пасивними операціями, яка дасть змогу банку покрити витрати, але не принесе прибутку.

Другим показником прибутковості кредитних операцій є чиста процентна маржа. Маржа слугує для покриття витрат банку, ризиків, боргів за договорами, створення прибутку тощо. Це ступінь ефективності використання активів залежно від вартості залучених банком ресурсів:

$$\text{Чиста процентна маржа} = (\text{Величина процентних доходів, отриманих за кредитними}$$

операціями - Сукупні процентні витрати, здійснені банком за залученими депозитами, усіх видів) / Загальна сума залишків за всіма кредитними рахунками x 100%

Зменшення показника сигналізує про загрозу банкрутства. Причинами зменшення маржі є неправильна процентна політика банку, скорочення питомої ваги активів, що приносять дохід, у загальному їх обсязі, а також зовнішні чинники: зниження процентних ставок за кредитними операціями на кредитному ринку, подорожчання ресурсів тощо.

До числа важливих коефіцієнтів, на підставі яких можна дати оцінку кредитної діяльності банку відносяться коефіцієнти використання депозитів і залучених коштів. Коефіцієнт використання депозитів показує процент від загального обсягу депозитів, розміщених у кредитах:

Коефіцієнт використання депозитів = Середня заборгованість по кредитах / Середні залишки по всіх депозитних рахунках

Світової досвід банківської діяльності свідчить, що, якщо значення коефіцієнта вище за 75%, то банк проводить агресивну кредитну політику, значення від 45 до 65% — банк не користується особливою довірою у клієнтів, його фінансовий стан нестійкий.

Коефіцієнт ефективності використання залучених коштів показує, яка частка від загального обсягу залучених коштів, розміщена у кредити:

Коефіцієнт використання залучених коштів = Середня заборгованість по кредитах / Середня величина всіх залучених коштів

Про ефективність кредитної діяльності можна судити і на підставі аналізу прострочених позичок:

Питома вага несвочасно повернутих кредитів = Сума прострочених позичок / Величина кредитного портфеля банку x 100%

Цей коефіцієнт може характеризувати ефективність кредитної політики комерційного банку з огляду на підвищений ризик повернення певної частини позик.

Питома вага сумнівної заборгованості = Загальний обсяг заборгованості за кредитами, погашення яких викликає сумнів / Загальна сума заборгованості за позичками банку x 100%

Використання даного коефіцієнта дає змогу оцінити потенційний рівень збитковості кредитного портфеля комерційного банку та визначити можливі напрями раціоналізації його структури.

Частка позик, погашених із порушенням строків = Позики, погашені за певний період із порушенням строків, узгоджених відповідними кредитними договорами / Загальна величина обороту за кредитними рахунками за цей же період

Цей показник відображає якісний результат кредитних операцій комерційного банку за період, що аналізується (місяць, квартал, рік), вказуючи, які проблеми мав банк із погашенням позик та тенденції щодо виконання клієнтами своїх зобов'язань із повернення кредитів.

Ефективність використання кредиту передбачає розгляд цього питання і на рівні окремого господарства. Але і на цьому рівні немає єдиного підходу до вибору критеріїв і показників ефективності використання кредиту. Одні висловлюються за систему критеріїв, другі за єдиний критерій, треті — за єдиний критерій і систему загальних і часткових показників, четверті — за єдиний критерій і єдиний синтетичний показник ефективності використання кредиту.

На наш погляд, при визначенні ефективності використання кредиту на рівні окремого господарства не може бути єдиного критерію. У даному разі важливою є оцінка діяльності самого господарства в плані його можливостей ефективно використати отримані в позику кошти. Підходами до оцінки ефективності використання кредиту можуть слугувати кінцеві результати діяльності підприємства, ефективність використання ним основних фондів і оборотних коштів, дотримання усіх принципів кредитування. Відносно показників, то ми вважаємо, що немає і не може бути єдиного синтетичного показника, який дозволив би в рівній ступені оцінити ефективність функціонування кредиту на рівні окремої господарської організації і на рівні цілої галузі або економіки в цілому. Відображення господарських результатів, що характеризують ефективність використання отриманих позик, повинно охоплювати систему показників. У числі показників можна було б виділити індекс ефективності:

Індекс ефективності = Темпи зростання прибутку / Темпи зростання кредитних вкладень

Зіставлення змін, що відбуваються в обсягах отриманого прибутку або ж реалізованих товарів, робіт і послуг зі змінами середніх залишків заборгованості банку вказує на залежність результатів господарювання від динаміки залучень кредитних ресурсів. При такому розгляді діяльності підприємства вираженням ефективності

використання кредитів є випередження темпів зростання обсягів реалізованої продукції і прибутку над темпами зростання величини кредитних вкладень.

З точки зору ефективності використання кредиту можна розрахувати рівень обертання кредиту, що вимірюється двома показниками - тривалістю користування кредитом і кількістю оборотів, які здійснив кредит за певний період.

Показник тривалості використання кредиту характеризує середнє число днів користування позичковими коштами і є зворотною величиною обіговості кредиту, тобто чим менше довготривалість користування кредитом, тим менше позичкових коштів необхідно комерційному банку для кредитування одного й того ж обсягу виробництва:

Коефіцієнт терміновості користування кредитом = Середній залишок заборгованості за наданими позиками за період, що аналізується x Кількість днів у періоді / Сума погашених кредитів у періоді

Показник кількості оборотів кредиту свідчить про кількість оборотів, здійснених кредитом у період, за який розраховується ефективність:

Коефіцієнт оборотності кредиту = Загальна сума наданих позик, що підлягають погашенню / Середній залишок по кредитах

Зробити висновок про прискорення або сповільнення оборотності кредиту можна тільки в результаті порівняння двох або декількох показників. Тому, зазначені показники повинні розраховуватися в динаміці, коли визначається темп зростання ефективності і з'ясовуються причини їх зниження.

Сукупність розглянутих показників необхідно застосовувати у комплексі, тому що доповнюючи один одного, вони об'єктивно характеризують спроможність того чи іншого підприємства ефективно використовувати залучені у формі банківських позичок ресурси з метою підвищення ефективності індивідуального відтворювального процесу.